

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs IV. Vtrum in diuinis processio amoris, Spiritus sanctíve. sit
generatio. artic. 4.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

nis dicitur in Scripturis sapientia genita, & figura A
substantia Patris, imago, & Verbum Patris.

Haud secus, esse spiritum, seu productum per voluntatem conuenit supposito Spiritu sancti, & non Deitati, aut attributis, quæ Spiritui sancto per spirationem actiuam communicantur: in eoque, quod spiratus sit, productusve per voluntatem, posita est ratio spirationis passiuæ. Quare si addatur nostro intelligendi more Deitati nostro quoque intelligendi more complet rationem Spiritus sancti, vt tertia persona est: proptereaque similiter vocari potest Deus spiratus de Deo spirante. Quia verò producitur diligendo, visua productionis speciali B quodam modo recipit communicatum sibi amorem sublimissimam Trinitati communem, & cum eo Deitatem, cæteraque in ea inclusa attributa. Atque inde est, vt vi sua productionis non dicatur procedere, vt figura substantiæ Patris, sed vt propensio & inclinatio, appelleturque amor productus.

Ex dictis præterea intelliges, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum in reliquis conuenire, solùmque distingui relationibus eius, qui ab alio per intellectum, & à quo alius per intellectum, & eius qui ab alio, aut aliis per voluntatem, & eius, aut eorum à quibus alius per voluntatem.

Postremò ex hæcenus dictis, facile colliges, ad explicandam productionem Verbi diuini, generationemve Filij Dei per intellectum parum admodum referre, quod Verbum in nobis sit terminus intellectiois, atque adeò quid ab ea ex natura rei distinctum, aut potius quod ipsa intellectio dici verbum debeat. Quod idè admonuerim, quia multi affirmant, ideo potissimum reiiciendam esse sententiam Scoti, qui verbum in nobis non distinguit ab intellectu, quia non consonat cum iis, quæ de generatione Filij Dei ac productione Verbi diuini docet fides, neque iuxta opinionem Scoti aequè bene explicetur generatio Filij in diuinis, ac iuxta opinionem D. Thomæ. Ego sanè, nisi vrgentem naturalem rationem haberem ad constituendum verbum terminum intellectiois, nunquam propter ea, quæ docet fides de generatione Filij Dei, à sententia Scoti discederem. Etenim fides non docet, Verbum diuinum distinctum esse ab intellectu Patris, sed à productione actiuâ, quæ à Patre intelligendo producitur, quæ non est ipsum intelligere, sed est relatio in Patre, quæ cum intelligere complet rationem dicentis per intellectum, ac producentis Verbum, vt dictum est. Præterea in Verbo intelligere essenziale includitur, & ratione illius habet, quod similis sit Patri, & quod sit figura substantiæ Patris; completur verò in esse Verbi per relationem producti per intellectum, vt à qua habet quod sit quid distinctum à Patre, vt dictum est. Adde, quod intelligere in nobis est quid distinctum ab intelligente, atque adeò quid verè productum: quare si in se esset imago expressa, & non actiue per quam exprimeretur imago, profectò quam maxime similis esset sapientiæ genitæ, Verboque diuino, iuxta ea quæ explicata sunt.

In responsione ad secundum argumentum Diti Thomæ, notat Caietanus, omnem naturam finitam vno tantum modo communicari, at infinitam, qualis est diuina, duobus modis communicari. Ratio, quam reddit D. Thomas, est, quia propter diuinam simplicitatem, & infinitatem, quicquid ad intra est à Deo, est ipsemet Deus, quare cum ad intra dentur duæ processiones in Deo, vna secundum intellectum, quæ est generatio, & altera secundum voluntatem, quæ est spiratio: fit, vt natura diuina duobus modis communicetur. Si maui, dic natu-

Verbum in nobis ab intellectu parum distinguitur, ad diuini Verbi productionem explicanda.

Natura finita vno tantum modo, in finita duobus communicatur.

ram, quæ communicatur per actionem ad extra, communicari vno tantum modo: at verò eam quæ communicatur per operationem ad intra, quæ propter suam infinitatem, illimitationem in perfectione, & simplicitatem reddit idem secum omnia, quæ sunt ad intra, & communicari duobus modis, iuxta duo genera operationum ad intra, quæ sunt in eadem natura, nempe intelligere, & velle.

In responsione ad tertium nota: distinctionem virtuales, quæ inter intellectum, voluntatem, intelligere, & velle cernitur in Deo, esse satis, vt processiones, quæ sunt in Deo secundum operationes intellectus & voluntatis realiter distinguantur inter se. Aduerte tamen, esse sermonem de processione passiuæ sumpta, quæ proprie dicitur processio, qualis est generatio passiuæ Filij, & spiratio passiuæ Spiritus sancti: processiones namque actiuæ sumptæ, cum non sint ab alio, sed, vt explicatum est, sint respectus eius, à quo alius, nempe generatio actiuæ in Patre, & spiratio actiuæ in Patre & Filio, non dicuntur proprie processiones, suntque idem re & ratione formaliter inter se. Ratio autem quare existente sola distinctione virtuali illorum quatuor, esse possit distinctio realis inter processiones, quæ sunt secundum operationes intellectus & voluntatis, est: quia processio realiter distinguitur ab eo, à quo est, propter relatiuam oppositionem, quam habet cum eo, à quo talis processio emanauit, vt processio passiuæ Verbi realiter distinguitur à Patre: quare cum processio amoris supponat processionem Verbi, eò quod nihil possit voluntate amari, quin sit intellectu conceptum: fit, vt processio amoris realiter distinguitur à processione Verbi, ratione relationis spirantis ad spiratum, quæ aduenit Filio iam producto, efficitur deinde, vt processio amoris & processio Verbi sint duæ processiones realiter inter se distinctæ: sed de hac re latius inferius. Postremò adiciam, has duas processiones se ipsis, & secundum suas rationes formales inuicem distingui: radicaliter verò id habere, eò quod vna sit secundum operationem intellectus, & alia secundum operationem voluntatis. Inde enim est, quod vna suapte natura supponat aliam, & quod sit ordo originis, ac proinde distinctio vnus ab alia.

Hoc loco disputant nonnulli, vtrū cognitio obiecti efficienter concurrat ad actum voluntatis. Caietanus & plerique alij affirmant. Torres & alij negant. Nos quæstionem fusè disputauimus 1. 2. q. 9. art. 1. partemque affirmantem fuimus complexi.

ARTICVLVS IV.

Vtrum in diuinis processio amoris, Spiritus sancti, sit generatio.

HE fide est processionem Spiritus sancti non esse generationem. Probat, quia cum Spiritus sanctus procedat à Patre, vt est de fide, si processio etiam Spiritus sancti esset generatio, sequeretur Christum non esse vnigenitum à Patre, contra apertissima Scripturæ testimonia. Ioann. enim 1. de Christo dicitur: *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre. Et vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse emansit. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. In symbolo etiam Apotolico dicitur: Et in Iesum Christum Filium eius vnicum. Et in symbolo Millæ: Et in vnium Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum. Idem etiam probatur ex*

Spiritus sancti non est generatio.

illis

illis verbis symboli Athanasij: Spiritus sanctus, a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. In Concilio Toletano I. in confessione fidei ita habetur: Non genitus paracletus, sed a Patre Filioque procedens. Et in Concilio Toletano II. scribitur: Spiritum sanctum unum, atque aequalem cum Deo Patre & Filio, esse Deum, non genitum vel creatum, sed ab utroque procedentem. Et infra: Hic etiam Spiritus sanctus, nec ingenitus, nec genitus creditur: ne aut si ingenitum dixerimus, duos patres dicamus: aut si genitum, duos filios predicare demonstremus.

Argumentum affertur.

Tota rei difficultatem facit argumentum illud, quod artic. 2. proposuimus, cuiusque solutionem in hunc locum distulimus. Nempe, processio Spiritus sancti est processio viuentis, cum Spiritus sanctus viuens sit, & a principio vite coniuncto, quandoquidem procedit per operationem voluntatis, quemadmodum Verbum per operationem intellectus: & insuper secundum rationem similitudinis in eadem numero natura, eod quod Pater & Filius spirando producant Spiritum sanctum vi productionis sibi consubstantialem: quod fit, vt processio Spiritus sancti non minus generatio sit, quam processio Verbi diuini: aut certe definitio illa generationis, quam propriam viuentis affirmauimus, & ex qua artic. 2. probatum est processionem Verbi diuini esse generationem, nulla erit.

Tanta est difficultas in hoc argumento, vt Magister in 1. dist. 13. dixerit: Inter generationem Filij, & processionem Spiritus sancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus. Et Augustinus lib. 3. contra Maximum, cap. 13. Quid, inquit, inter nasci & procedere interfit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? non omne, quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Hac scio, distinguere autem inter illam generationem & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio: ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis, sicut Propheta de Filio loquens ait: Generationem eius quis enarrabit? Hec Augustinus. Et 15. de Trinitate, cap. 27. Difficillimum, inquit, est generationem a processione distinguere. Et infra: Amborum, ait, Spiritus, non amborum, quod abfit, dicitur est Filius. Sed ad hoc dilucide perspicueque tenendum non potes ibi aciem figere. Scio, quia non potes, verum dico, mihi dico, quod non possim scio. Et Damascenus lib. 1. fidei Orthodoxa, cap. 10. Spiritus sanctus, inquit, & ipse quidem a Patre, non nascibiliter, sed processibiliter est. Et generationis & processionis differentiam esse diximus, at quis differentie modum nequaquam. Idem prius dixerat Basilus 3. lib. contra Eunomium ad finem, & Athanasius libro de Spiritu sancto ad Serapionem circa medium. Marsilius quoque in 1. q. 16. §. Quantum ad secundum articulum, Magistrum sequitur, & Gregorius Ariminensis eadem illa distinctione 13. existimat, non posse in hac vita reddi sufficientem rationem, quare processio Filij sit generatio, non item processio Spiritus sancti: eod quod, inquit, processio Spiritus sancti non minus ineffabilis sit, quam generatio Filij, de qua Isaias 53. cap. ait: Generationem eius quis enarrabit? Quapropter vt insufficientem reiecit definitionem generationis propria viuentibus, ex qua D. Thomas artic. 2. processionem Filij generationem esse probauit.

Augustinus, & cum eo alij quaedam rationes reddunt, quare processio Verbi sit generatio, processio vero Spiritus sancti non item. Primam reddit 15. de Trinitate, cap. 27. & eadem innuit lib. 3. contra Maximum, cap. 14. Quia, inquit, Verbum procedit ab uno tantum: Spiritus sanctus vero a duobus, nempe a Patre & Filio: nullus autem dicitur Filius duorum nisi

A vnus sit tamquam Patris, alterius vero tamquam matris, quod de Spiritu sancto comparatione Patris & Filij dici nequit.

Secunda colligitur ex Augustino 5. de Trinitate, cap. 14. Videlicet, quoniam cum Spiritus sanctus procedat per voluntatem, magis procedit vt datus, quam vt natus. Id est, procedit magis vt donum, quam vt filius: vnde donum dicitur. Hanc rationem exponunt quidam ex illo pronunciatio Aristotelis 2. de Anima, cap. 4. Maxime naturale est omnibus viuentibus generare sibi simile, vnde & a nascendo natura nomen desumptum est: cum ergo, inquit, generatio in viuentibus sit quid maxime naturale, & intellectus sit potentia magis naturalis, quam voluntas, eod quod voluntas sit ea potentia, in qua formaliter est primò libertas, fit, vt processio Verbi, quæ est per intellectum, potius habeat rationem generationis, quam processio Spiritus sancti, quæ est per voluntatem. Vnde Hilarius in libro de Synodis: Omnibus, inquit, rebus creatis substantiam voluntas Dei contulit: Filio vero natura dedit.

Tertia, quam amplectitur D. Thomas, & latinè explicat 4. contra gentes, cap. 19. colligitur ex Augustino 15. de Trinitate, cap. 27. ad finem, & ex Anselmo Monolog. 53. estque huiusmodi. Cum Verbum diuinum vi suæ productionis oriatur, vt figura substantiæ eius, a quo procedit, vt articulo precedente fusi à nobis est explicatum, eique sit consubstantialia, eod quod quicquid ad intra procedit ex Deo sit ipsemet Deus: Spiritus vero sanctus, licet propter eandem rationem procedat consubstantialis Patri & Filio, attamen vi suæ productionis non procedit, vt similis substantiæ Patris & Filij, sed potius, vt inclinatio & propensio in eandem substantiam: fit, vt processio Verbi diuini sit generatio, & processio Spiritus sancti minime: generantis namque est, vi suæ productionis sibi simile producere.

Pro solutione argumenti propositi sciendū est. Duobus modis procedere aliquid consubstantialia (hoc est, eiusdem substantiæ, siue numero, siue specie) cum eo, a quo procedit, atque adeo illi in substantia simile. Vno, quia modus ipse productionis est communicatio substantiæ. Altero, quia cum modus productionis alioqui non sit substantiæ communicatio, in aliquo tamen, in quo, propter illimitatam perfectionem, quæcumque nullam inuoluunt imperfectionem, neque relatiuè opponuntur, sese mutuò includunt, suntque vnū & idem prorsus, quemadmodum quicquid ibi cernitur est substantia, ita productio est substantiæ communicatio. Priori modo substantiales omnes generationes create vniuoce, sunt quædam substantiæ communicationes, quibus generantis substantia genito comunicatur, neque enim modus eiusmodi productionum est alius, quam substantiæ producentis communicatio: posteriori vero modo processionis diuinæ per intellectum & voluntatem sunt communicationes substantiæ personarum productum personis productis communicatæ. Etenim quod Pater æternus, dum, intelligendo se, producit Verbum ac imaginem sui, illi communicet substantiam suam, non habet id productio illa ex modo productionis, quia scilicet est productio Verbi per intellectum: quippe cum verbum mente genitum accidit, quoddam esse solet: sed id habet ex Deo ipso, in quo productio est rei consubstantialis, propter infinitam illimitatamque ipsius perfectionem. Quod item Pater & Filius, dum se inuicem, suamque essentiam diligendo Spiritum sanctum spirant, ei tribuant suam

Duobus modis procedit aliquid consubstantialia cum eo a quo procedit.

substantiam, non habet id illa Spiritus sancti pro-
ductio ex modo suo, nempe quia est per volunta-
tem, quippe cum amor productus esse solet quod-
dam accidens, sed id similiter habet ex infinita illi-
mitataque perfectione Dei. Hinc est, quod produ-
cere aliquid consubstantiale in diuinis, non sit satis
ad generationem, eò quod procedes, ex modo pro-
cessionis, non habet vt sit producenti consubstan-
tiale, atque adeò in natura simile, sed ex illimitata,
infinitaque perfectione diuina. Atque hoc est, quod
supponit, innuitque D. Thomas hoc loco in respon-
sione ad primum, dum ait: *Ad primum dicendum,*
quod quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina na-
tura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi
propria ratio huius processionis, vel illius. Et in fine so-
lutionis ait: Et inde est, quod procedens in diuinis per
modum amoris & diuina naturam accipit, & tamen
non dicitur naturam. Quare aperte affirmat, procede-
re aliquid consubstantiale, non vi modi processio-
nis in sensu explicato, sed ea generali ratione, qua
quicquid est in Deo, est vnum cum diuina natura
non sufficere ad generationis rationem, si id, quod
ex modo productionis in creaturis futurum esset
accidens, in Deo sit substantia, ac ipsemet Deus: si
tamen iuxta formam explicatam procedat eiusdem
naturae, & vi eiusmodi, quem habet productio, pro-
cedat simul vt imago substantiae eius, à quo pro-
ducitur (quo pacto procedit Verbum in diuinis,
iuxta illud ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei inuisibilis*)
habeat rationem Filij, quia vi sui peculiaris ac pro-
priae productionis procedit simul vt substantia si-
milis ei, à quo procedit, licet habeat quod sit sub-
stantia, quia processio ipsius est in diuinis, quod ve-
rò sit similis producenti, habeat vi suae propriae, &
peculiaris productionis. Verbum itaque creatum,
quo homo, aut Angelus seipsum intelligit, licet pro-
cedat vt simile substantiae eius, à quo elicitur, quia
tamen neque viuens est, neque substantia, sed acci-
dens, non est filius eius, à quo procedit. At Spiritus
sanctus, licet viuens sit, & substantia, & ea generali
ratione consubstantialis Patri ac Filio prodeat, quod
quicquid est in diuinis est ipsemet Deus: quia tamè
vi modi procedendi non spiratur vt similis Patri &
Filio, sed vt inclinatio & propensio: inde est, vt ne-
que habeat quod sit Filius, neque eius processio
quod sit generatio.

Verbum crea-
tum cur non
sit Filius.

Soluitur ar-
gumentum.

Duo alia ar-
gumenta ex
dictis solu-
tur.
Primum.

His ita constitutis, ad argumentum propositum
dicendum est. Definitionem generationis propriae
viuentium esse optimam, nec processioni Spiritus
sancti conuenire. Vltima namque particula intelli-
genda est, quod procedat secundum rationem simi-
litudinis in eadem natura, ex modo suae propriae
productionis: id autem habet, tum omnis generatio
creata propria viuentium, tum etiam processio Ver-
bi in diuinis, vt patet ex dictis: non verò processio
Spiritus sancti, quia licet procedat consubstantialis,
id tamen non habet ex modo suae productionis, sed
ex illa generali ratione, quia quicquid est in Deo,
est ipse Deus, neque ex modo suae productionis
habet, quod procedat vt similis substantiae produ-
centis, sed vt propensio, & inclinatio in eandem
substantiam.

Ex his facile solues haec duo argumenta, quae
eandem ferè vim habent. Primum est, ex eo pro-
ductio Filij à Patre in humanis est vera generatio
substantialis, quia per eam pater filio impertit eam-
dem speciem naturam: eum, tuas, sed Pater, & Filius vi
diuinae productionis, qua producent Spiritum san-
ctum, ei communicant illam numero naturam sub-
stantialem, quam habent, ipsaque productio ex se

est illius diuinitatis communicatio: ergo productio
Spiritus sancti non minus est generatio, quam pro-
ductio Filij à Patre homine.

Secundò, vi spirationis, qua Pater & Filius spi-
rant Spiritum sanctum, producitur Spiritus sanctus:
sed Spiritus sanctus est Deus: ergo vi productionis
producitur Deus de Deo: ergo non minus proces-
sio Spiritus sancti est generatio, quam vnus homi-
nis ex alio homine.

Ad maiorem primi argumenti dicendum est, nò
ideò productionem filij in corporibus esse proprie
generationem, quia per eam pater quocumque mo-
do communicat eandem filio naturam: sed quia
productio illa ex modo productionis habet, vt sit
communicatio naturae substantialis, quam habet pa-
ter, vt explicatum est: Pater autem & Filius, licet vi
productionis, qua Spiritum sanctum producant,
communicent illi naturam, quam habent: non ta-
men id habet productio illa ex modo ipsius, nempe
quia per voluntatem, vt explicatum est: sed pro-
pterea quod est productio ad intra in Deo.

Ad secundum, concessa maiori & minori, distin-
guendum est consequens primae consequentiae. Si
enim intelligatur, quasi vi productionis producatur
Deus de Deo, ea generali ratione, qua quicquid ad
intra est à Deo, est ipsemet Deus, ac proinde quod
vi illius productionis, non quia illo modo est per
voluntatem, sed praecise, quia est diuina, produca-
tur Deus, concedenda est consequentia. Verum id
non est satis ad generationem, sed vltèrius requiri-
tur, vt id, quod producitur, ex modo productionis
producatur tanquam simile producenti, quod non
habet productio Spiritus sancti, vt ex dictis mani-
festum est. Vnde neganda est secunda consequen-
tia. Si verò consequens primae consequentiae intel-
ligatur, quod vi illius productionis ita producatur
Deus de Deo, vt vi peculiaris modi illius, nempe
quia est per voluntatem, producatur consubstantia-
lis, aut similis Patri, neganda est consequentia: neque
enim ea productio habet, vt attingat quicquam sub-
stantiale, quia productio est per voluntatem, sed
quia est productio ad intra in Deo.

In responsione ad tertium animaduerte, inten-
tionem D. Thomae eam esse, vt velit, ex processio-
nibus diuinis solam eam, qua Verbum oritur, habe-
re nomen proprium desumptum ex modo, quo na-
tura creata per processionem vnus ex alio commu-
nicatur, appellarique generationem: processioem
verò Spiritus sancti nò habere nomen desumptum
ex modo, quo natura creata communicetur, appel-
lari tamen peculiari nomine spirationem, hoc est,
processionem Spiritus: quo nomine, vt in corpore
articuli ait D. Thomas, quaedam vitalis motio & im-
pulsio innuitur, qua aliquis ex amore moueri, vel
impelli ad aliquid dicitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum sint plures processionis in
diuinis, quam duae.

DISPUTATIO I.

CONCLVSIO est. In Deo tantum sunt
duae processionis. Quam probat, tum
quia in Deo sunt tantum duae personae
procedentes, nempe Filius & Spiritus
sanctus: ergo duae tantum processionis. Tum etiam,
quia diuinae processionis accipiuntur secundum
actiones

Secundum.

Solutio pri-
ma.

Serui.

Spirationis
nomen vlti-
mè motum
ac impulsio
innuit.